

TIESLIETU PADOME

Reģistrācijas Nr. 90000068892
Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1511

Tālrunis 67 020 343
E-pasts t.padome@at.gov.lv

LĒMUMS

Rīgā

28.10.2021.

Nr. 71

Par likumprojektu „Grozījumi
Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu
un darbinieku atlīdzības likumā”

Tieslietu padome ar Valsts Kancelejas 2021. gada 29. septembra vēstuli Nr. 2021-7.3.1./119-2313 ir uzaicināta sniegt atzinumu par likumprojektu „Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” (21-TA-401) (turpmāk – Likumprojekts). Izvērtējot Likumprojektu daļā, kas attiecināma uz tiesu varu, Tieslietu padome nolēma sniegt šādu viedokli.

Tieslietu padome konceptuāli atbalsta to, ka Likumprojekts paredz tiesu varas amatpersonu atlīdzības pieaugumu un ir balstīts uz valsts varas atzaru līdzsvara un hierarhijas principu, savstarpēji izlīdzinot konstitucionālo orgānu amatpersonu atalgojumu un tuvinot publiskā sektora atlīdzību privātajam sektoram. Taču atlīdzības izlīdzināšana attieksies galvenokārt uz augstākajām valsts amatpersonām.

No Likumprojekta anotācijas izriet, ka piedāvāto grozījumu pamatmērķis ir „pārskatīt valsts un pašvaldību institūcijās nodarbināto valsts civildienesta ierēdņu un darbinieku atlīdzības politiku, lai nodrošinātu konkurētspējīgu darba samaksu valsts pārvaldē”, kā arī „veicināt valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku darba snieguma efektivitāti un kvalitāti, uzlabojot atlīdzības konkurētspēju – nosakot mēnešalgu mērķa līmeni valsts pārvaldē atbilstoši 80% (vidēji) no privātajā sektorā maksātā darba samaksas līmeņa, kā arī mainot proporciju starp darba samaksas pastāvīgo un mainīgo daļu un ieviešot citus mūsdienīgus darba samaksas risinājumus” (*sk. Likumprojekta anotācijas 1.2. un 1.3.punktu*). Valsts pārvaldē nodarbināto atlīdzības līmeņa paaugstināšana līdz 80 % no darba samaksas privātajā sektorā līdzīgas vērtības amatiem noteikti paaugstinās valsts pārvaldes konkurētspēju un produktivitāti.

Tomēr no anotācijas teksta šobrīd nav gūstams apstiprinājums tam, ka Likumprojekta izstrādes gaitā būtu ņemti vērā tiesnešu darba samaksas noteikšanas pamatprincipi. Proti, nav skaidrs, pēc kādiem kritērijiem ir vadījušies Likumprojekta izstrādātāji, nosakot koeficientu rajona (pilsētas) tiesas tiesnesim. Nosakot tiesnešu darba samaksu un izvērtējot tās atbilstību tiesneša statusam, darba apjomam un raksturam, amatam noteiktajām prasībām un neatkarības garantijām, par pamatu būtu jāņem tieši rajona (pilsētas) tiesas tiesneša atalgojums (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 17.3. punktu, kā arī Satversmes tiesas 2017. gada 26. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-31-01 20. punktu*).

Likumprojektā tiek piedāvāts precizēt koeficientus tiesnešu mēnešalgām, nepiesaistot tos rajona (pilsētas) tiesas tiesneša mēnešalgai, bet paredzot koeficientus konkrētam tiesnešu amatam un attiecinot tos tikai pret bāzes mēnešalgu. Tādējādi piedāvātais regulējums

vienkāršo mēnešalgu aprēķināšanu un padara to skaidrāku. Taču, lai gan Satversmes tiesa jau vairākkārt ir norādījusi, ka pamats tiesnešu darba samaksas sistēmas veidošanā ir rajona (pilsētas) tiesas tiesneša atalgojums, likumprojekta anotācijā nav rodams pamatojums tam, kāpēc bāzes mēnešalgas ar koeficientu 3,2 un 10 % izdienas piemaksas sistēma Latvijas apstākļos būtu atbilstoša rajona (pilsētas) tiesas tiesneša statusam. Nezinot atlīdzības noteikšanas metodoloģiju un iztrūkstot tās pamatojumam Likumprojekta anotācijā, joprojām nav iespējams pārbaudīt, vai piedāvātais Likumprojekts atbilst Satversmes tiesas spriedumos norādītajiem tiesnešu amata atlīdzības kritērijiem, vai ir ņemts vērā tiesneša statuss un amata atšķirība no citiem amatiem, kā arī likumā tiesnesim noteiktās prasības un ierobežojumi, tostarp tiesneša neatkarības garantēšana caur finansiālo drošību un piemaksu nepieļaujamība (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra spriedums lietā Nr. 2009-11-01 11.1. punktu un Satversmes tiesas 2017.gada 26.oktobra spriedums lietā Nr. 2016-31-01 19. punktu*). Uz iepriekš minēto tika norādīts jau Tieslietu padomes 2020. gada 10. decembra lēmumā Nr. 74.

Ar tiesnešu finansiālo drošību jāsaprot valsts pienākums paredzēt tiesnešiem tādu atlīdzību, kas var viņiem nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni visā tiesneša karjeras laikā, ņemot vērā valsts ekonomisko situāciju, kā arī vispārējos dzīves standartus (*sk., piem., Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 8.2. punktu*). No Likumprojekta nav gūstams apstiprinājums tam, ka tajā noteiktā rajona (pilsētas) tiesas tiesneša atlīdzība, proti, tās reālā vērtība, var garantēt tiesneša finansiālo drošību šā brīža ekonomiskajos un sociālajos apstākļos. Situācija, kad tiesnešu darba samaksa neatbilst viņu veicamajiem darba pienākumiem un atbildībai par paveikto, negarantē finansiālo drošību. Tā varētu būt arī par pamatu tam, ka nepastāv nopietna konkurence uz tiesneša amatu, līdz ar to ir neiespējami nodrošināt augsti kvalificētu juristu iesaisti darbam tiesās, kas var negatīvi ietekmēt tiesu darbu kopumā. Piemēram, šobrīd ir noslēdzies konkurss uz 14 rajona (pilsētas) tiesas tiesnešu amata vietām. Taču tā rezultātā varēs aizpildīt tikai 8 amata vietas, un šobrīd jau ir izsludināts jauns konkurss, turklāt vakanču skaits ir vēl palielinājies.

Likumprojektā Augstākās tiesas tiesnešu mēnešalgā tiek paredzēts ietvert piemaksu par izdienu, atbilstoši palielinot koeficientu. Norādāms, ka attiecīgs regulējums būtu jāpiemēro arī zemāku instanču tiesu tiesnešu atlīdzībai, atbilstoši koriģējot koeficientu. Tas būtu vērsts uz tiesiskās vienlīdzības principa nodrošināšanu visu līmeņu tiesu tiesnešiem. Izskatāmās lietas tiesnešu starpā nav sadalītas pēc tiesneša stāža un pieredzes vai lietas sarežģītības pakāpes. Ikvienam spriedumam, kas stājies spēkā, ir likuma spēks, tas ir obligāts. Jebkurš spriedums var ietekmēt arī visas sabiedrības intereses, un sprieduma nozīmīgums nav atkarīgs no tā, kura līmeņa tiesas tiesnesis to pieņēmis. Tiesnesis, stājoties amatā, jau no pirmās dienas skata jebkuras sarežģītības lietu. Tāpēc sabiedrības un valsts interesēs ir nodrošināt ikviena tiesneša neatkarību, garantējot tā finansiālo drošību un paredzot vienlīdzīgus mēnešalgas noteikšanas principus. Līdz ar to attiecīgais regulējums par izdienas piemaksu iekļaušanu mēnešalgā būtu vienādojams visu instanču tiesu tiesnešiem.

Vienlaikus atzīmējams arī tas, ka nav izprotama nedz skaitliskā, nedz sistēmiskā pieeja koeficientu noteikšanā visu līmeņu tiesu tiesnešu starpā. Proti, Likumprojektā ietvertie koeficienti paredz būtiskas atšķirības tiesnešu atlīdzības apmērā. Piemēram, rajona tiesneša mēnešalgas aprēķināšanai (bez piemaksas par izdienu) koeficients ir 3,2, bet apgabaltiesas tiesnesim – 3,84. Savukārt Augstākās tiesas tiesnesim mēnešalgas aprēķināšanai piemēro koeficientu 5. Līdz ar to rajona (pilsētas) tiesas tiesneša mēnešalga atšķiras par vismaz 20 % no apgabaltiesas tiesneša mēnešalgas (ar piemaksu par izdienu tās atšķirība ir 30 %) un par 56 % procentiem no Augstākās tiesas tiesneša mēnešalgas. Tāpēc būtu apsverams jautājums par atšķirības mazināšanu tiesnešu atlīdzības apmērā un tās līdzsvarošanu pēc tiesu līmeņiem, tuvinot rajona (pilsētas) tiesas tiesneša atlīdzību apgabaltiesas un Augstākās tiesas tiesnešu atlīdzībai.

Papildus norādāms, ka, nosakot tiesnešu un jebkuru citu amatpersonu atlīdzību valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības sistēmas ietvaros, būtu jāņem vērā arī tas, ka tiesneša neatkarības princips un līdz ar to atlīdzības veidošanas nosacījums liedz noteikt papildu piemaksas pie tiesnešu mēnešalgas. Tādējādi tiesneša atlīdzība, kurā nav iekļaujamas piemaksas, nevarētu būt mazāka par citu salīdzināmo amatpersonu atlīdzību, kurā iekļauj gan mēnešalgu, gan piemaksas.

Tieslietu padome vērš uzmanību arī uz to, ka Likumprojektā piedāvātā prokuroru atlīdzības noteikšana un koeficientu sistēma, līdzīgi jau iepriekš norādītajam par tiesnešu atalgojumu, nesniedz pamatojumu tam, ka tā būtu atbilstoša prokuroru statusam un garantētu viņu finansiālo drošību šā brīža ekonomiskajos un sociālajos apstākļos. Arī prokuroru atalgojuma noteikšanas metodoloģija nav atspoguļota Likumprojekta anotācijā, tāpēc nav iespējams pārbaudīt tās atbilstību.

Tomēr, nosakot prokuroru atalgojuma jauno regulējumu, būtu jāņem vērā arī tas, ka tiesnešu un prokuroru atalgojuma atšķirība nevarētu būtiski palielināties. Tieslietu padomes rīcībā nav ziņu par to, pēc kādiem kritērijiem ir noteikts prokuroru mēnešalgai piemērojamais koeficients. Tieslietu padome jau iepriekš ir aicinājusi palielināt atšķirību starp tiesnešu un prokuroru atlīdzību, un tas ir ietverts Likumprojektā. Taču šai atšķirībai ir jābūt skaidrai un pamatotai. Situācijā, kad nav saprotams atšķirības veidošanas pamatojums, Tieslietu padome aicina ņemt vērā ģenerālprokurora lūgumu palielināt šo starpību pakāpeniskāk, šobrīd to nosakot 5% apmērā starp tiesnešu un prokuroru salīdzināmo amatu atalgojumu, attiecīgi koriģējot koeficientus.

Vienlaikus, izvērtējot prokuroru atlīdzības modeli, būtu jāņem vērā arī tas, ka, lai gan Likumprojekta piedāvātais regulējums izslēdz naudas balvas prokuroriem, tomēr prokuroru atlīdzībā var iekļaut arī dažāda veida citas piemaksas. Tāpēc nevajadzētu veidoties tādām situācijām, kad prokuroru atlīdzība būtu lielāka par salīdzināmo amatu tiesnešu atlīdzību.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Tieslietu padome secina, ka Likumprojektā piedāvātajā tiesnešu atlīdzības modelī joprojām nav iespējams pārliecināties par tā atbilstību tiesnešu neatkarības principam, kas ir garantija Satversmes 92. pantā noteiktām ikvienas personas tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Tieslietu padome aicina likumdevēju uz cieņpilnu dialogu un vērš uzmanību uz to, ka tiesu vara nav uzklautā un nav piedalījusies Likumprojekta izstrādes gaitā. Varas dalīšanas princips liedz izpildvarai izlemt jautājumus, kas tieši ietekmē tiesu varas darbību un tiesu funkcionēšanu, proti, jautājumus par tiesu finansējumu, tiesnešu atalgojumu, tiesnešu skaitu, nepieciešamo personālu, tā kompetences prasībām, un citus jautājumus. Tāpēc likumdevējam ir jānodrošina tiesu varai un Tieslietu padomei – institūcijai, kas to pārstāv, – izteikt savu viedokli par jautājumiem, kuri ietekmē tiesu darbību, bet kuru izlemšana ir likumdevēja kompetencē. Demokrātiskā un tiesiskā valstī varas dalīšanas princips ne tikai nošķir varas atzarus, bet arī ietver prasību pēc to savstarpējas sadarbības, jo visu varas atzaru kopējais mērķis ir demokrātijas un tiesiskuma stiprināšana visas sabiedrības un valsts interesēs. Ja likumdevējs objektīvu iemeslu dēļ nevar piekrist tiesu varas viedoklim, tad tam savs lēmums ir jāpamato (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 8. punktu*).

Likumdevējam ir tiesības nepiekrīst tiesu varas viedoklim, tomēr likumdevējam tas ir jāuzklausā un pret to jāizturas ar cieņu un patiesu izpratni, kā arī savs lēmums jāpamato, un tā pieņemšanā jāievēro labas likumdošanas princips, tostarp izvērtējot normatīvā regulējuma atbilstību Satversmei.

Tieslietu padomes priekšsēdētājs

3

A. Strupiņš